

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.8.1.29>

OGÓLNOSPÓŁECZNE ŚRODKI ZAPOBIEGANIA CHULIGAŃSTWU

Dmytro Demchyshyn

wykladowca Katedry Prawa Karnego i Kryminologii
 Donieckiego Instytutu Prawnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Ukrainy
 (Mariupol, obwód doniecki, Ukraina)
 ORCID ID: 0000-0002-4172-1272
 e-mail: demdimdem@gmail.com

Adnotacja. W artykule autor bada cechy ogólnospołecznego zapobiegania chuligaństwu na Ukrainie. Wskazano, że priorytetowym zadaniem każdego rodzaju zapobiegania jest jakościowe zmniejszenie ilościowych wskaźników działalności przestępczej, co można zrobić wyłącznie poprzez zastosowanie narzędzi kryminologicznych, takich jak, na przykład, prognozowanie. Zwraca się uwagę, że obecnie zapobieganie ogólnospołeczne jest podstawą strategii kryminologicznych, co wynika z uprawnień i zakresu działania podmiotów ich wdrażania. Autor wskazuje, że pod ogólnospołecznym zapobieganiem chuligaństwu należy rozumieć zestaw środków społeczno-kulturowych, ekonomiczno-politycznych i pedagogiczno-prawnych oraz środków mających na celu wczesne ustanowienie i wyeliminowanie destrukcyjnych zjawisk i zjawisk tła, które powodują i/lub przyczyniają się do popełnienia przestępczych działań chuligańskich. Podsumowując, środki ogólnospołecznego zapobiegania chuligaństwu są prawie w pełni zgodne z podobnymi w odniesieniu do innych czynów przestępczych. Szczególną uwagę organów ścigania należy zwrócić na osoby, które popełniły to wykroczenie karne w wieku nieletnim. W nowoczesnych warunkach coraz większe znaczenie ma zapobieganie za pomocą mediów, co wynika z postępu technicznego i dążenia państwa do ogólnej komputeryzacji.

Słowa kluczowe: chuligaństwo, wykroczenie karne, prawo karne, kryminologia, zapobieganie ogólnospołeczne, działalność przestępcza.

GENERAL SOCIAL MEASURES TO PREVENT HOLOGANCE

Dmytro Demchyshyn

Lecturer at the Department of Criminal Law and Criminology
 Donetsk Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (Mariupol, Donetsk region, Ukraine)
 ORCID ID: 0000-0002-4172-1272
 e-mail: demdimdem@gmail.com

Abstract. In the article the author explores the features of general social prevention of hooliganism in Ukraine. It is indicated that the priority task of any type of prevention is a qualitative reduction of quantitative indicators of criminally illegal activities, which can be done only through the use of criminological tools, such as, for example, forecasting. It is noted that today general social prevention is the basis of criminological strategies, due to the powers and areas of action of the subjects of their implementation. The author points out that general prevention of hooliganism should be understood as a set of socio-cultural, economic-political and pedagogical-legal measures and tools aimed at early identification and elimination of destructive and background phenomena that cause and / or contribute to criminal hooliganism. It is concluded that the measures of general social prevention of hooliganism almost completely correspond to the similar ones with regard to other criminally illegal acts. Special attention should be paid by law enforcement agencies to persons who have committed this criminal offense as a minor. In modern conditions, prevention with the help of the media is becoming increasingly important, due to technical progress and the desire of the state to universal computerization.

Key words: hooliganism, criminal offense, criminal legislation, criminology, general social prevention, criminally illegal activity.

ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ХУЛІГАНСТВУ

Дмитро Демчишин

викладач кафедри кримінального права та кримінології
 Донецького юридичного інституту Міністерства внутрішніх справ України
 (Маріуполь, Донецька область, Україна)
 ORCID ID: 0000-0002-4172-1272
 e-mail: demdimdem@gmail.com

Анотація. У статті автор досліджує особливості загальносоціального запобігання хуліганству в Україні. Вказується, що пріоритетне завдання будь-якого виду запобігання – якісне зниження кількісних показників кримінально протиправної діяльності, що можна зробити виключно шляхом застосування кримінологічного інструментарію, такого як, наприклад, прогнозування. Звертається увага, що сьогодні загальносоціальне запобігання

є основою кримінологічних стратегій, що зумовлено повноваженнями та сферами дії суб'єктів їх реалізації. Автор вказує, що під загальносоціальним запобіганням хуліганству необхідно розуміти сукупність соціально-культурних, економіко-політичних та педагогіко-правових заходів та засобів, спрямованих на раннє встановлення та усунення деструктивних та фонових явищ, котрі зумовлюють та/або сприяють вчиненню кримінально протиправних хуліганських дій. Підсумовується, що заходи загальносоціального запобігання хуліганству майже повною мірою відповідають аналогічним щодо інших кримінально протиправних діянь. Особлива увага правоохоронних органів має приділятися особам, котрі вчинили це кримінальне правопорушення у неповнолітньому віці. В сучасних умовах все більшої актуальності набуває запобігання за допомоги ЗМІ, що зумовлено технічним прогресом та прагненням держави до загальної комп'ютеризації.

Ключові слова: хуліганство, кримінальне правопорушення, кримінальне законодавство, кримінологія, загальносоціальне запобігання, кримінально протиправна діяльність.

Вступ. Запобігання кримінально протиправній діяльності – одне з пріоритетних завдань нашої держави, котре напрями корелюється з покращенням кримінологічної ситуації шляхом зменшення кількості кримінальних правопорушень. Варто звернути увагу, що сьогодні Україна майже не має гідних та дієвих стратегій диференційованої протидії та запобігання. Такий узагальнений підхід законодавця до проблеми створення заходів боротьби з протиправними проявами призводить до втрати ними дієвості через значні прорахунки у будівництві тактики та методики кримінально-правового та кримінологічного впливу. Навіть більше, значна кількість стратегій спрямована на подолання насильницької та майнової кримінально протиправної діяльності. Таким чином, вітчизняного законодавця цікавить виключно ядро злочинності. При цьому, як свідчать статистичні дані, частіше за все правопорушники вчиняють адміністративно та кримінально каране хуліганство. Останнє ж своєю чергою нерідко «закладає фундамент» для інших, більш тяжких, кримінальних правопорушень. Все це свідчить про необхідність термінового розроблення алгоритму ефективного кримінологічного впливу на осіб, які вчиняють такого роду суспільно небезпечні діяння. Основою такого впливу є загальносоціальні засоби та заходи, котрі створюють каркас усього комплексу запобігання кримінальним правопорушенням.

Враховуючи вказане, *метою дослідження* є детальний розгляд сутності і особливостей загальносоціального запобігання хуліганству.

Основна частина. Для досягнення поставленої мети нам необхідно виконати завдання, котре полягає у наданні характеристики загальносоціальному запобігання у його уніфікованому розумінні; встановити особливості хуліганства як кримінального правопорушення та напрями загальносоціального запобігання хуліганству.

Отже, запобігання злочинності як різновид соціально-профілактичної діяльності виступає основним видом боротьби зі злочинністю, що здійснюється уповноваженими на це суб'єктами і головною метою якого є безпосередньо зниження рівня злочинності. У кримінології термін «профілактика злочинності» використовують як у широкому, так і у вузькому сенсі. У широкому сенсі під профілактикою розуміють діяльність усіх суб'єктів профілактичної діяльності (як спеціальних, так і тих, чий основні функції не пов'язані з правоохоронною діяльністю), націлену на протидію детермінантам злочинних проявів. Аналіз наукової літератури дає змогу зробити висновок, що під профілактикою злочинів у вузькому сенсі слід розуміти діяльність саме спеціальних суб'єктів, що полягає у розробленні й здійсненні заходів, спрямованих на виявлення й усунення детермінант злочинності, а також здійсненні превентивного впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки. Детермінанти злочинності, котрі є об'єктами профілактичного впливу, – це різноманітні процеси суспільного буття: економічні, політичні, соціальні та інші, а також процеси людської діяльності та свідомості. Тому діяльність суб'єктів з обмеження, нейтралізації та усунення дії детермінантів злочинності потребує застосування профілактичних та безпосередньо запобіжних заходів у комплексі, системно (Корягіна, 2016: 192). Пріоритетне завдання будь-якого виду запобігання – якісне зниження кількісних показників кримінально протиправної діяльності, що можна зробити виключно шляхом застосування кримінологічного інструментарію, такого як, наприклад, прогнозування.

Це підтверджується й висловом С.М. Іншакова, на думку якого системний вплив на злочинність – складний процес, у ході якого суб'єкт (система суб'єктів) за допомогою реалізації системи заходів (способів впливу) здійснює вплив на розвиток кримінального феномена (Закалюк, 2007: 5). В.В. Голіна вважає, що інтегративна система організованої протидії злочинності, котра об'єднує різні запобіжні заходи, здійснюється на трьох рівнях: загально-соціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному (Даньшин, Голіна, 2006: 84). На загально-соціальному рівні запобігання злочинності здійснюється різними органами державної влади й управління, а також громадськими організаціями та громадами, до безпосередніх функцій яких не належить боротьба зі злочинністю. Профілактичний вплив здійснюється шляхом розроблення та реалізації різноманітних економічних та соціальних проектів і програм, які також опосередковано сприяють втіленню спеціально-кримінологічних запобіжних заходів. Спеціально-кримінологічне запобігання злочинності здійснюється конкретними державними органами, для яких боротьба зі злочинністю, захист прав громадян є професійним обов'язком. У процесі своєї професійної діяльності спеціальні суб'єкти здійснюють вплив на криміногенні фактори, а також встановлюють причини та умови вчинення злочинів та вживають заходів щодо їх усунення. На індивідуальному рівні запобігання полягає у цілеспрямованих заходах щодо конкретної особи (групи осіб), схильної до вчинення злочину, причин та умов, що детермінують поведінку цієї особи. Важливою є позиція науковців, котрі виділяють рівні

протидії злочинності стосовно групового суб'єкта діяльності: перший – діяльність на рівні великих соціальних груп; другий – на рівні малих соціальних груп; третій – на рівні окремої особи (Кузнєцова, Мінковський: 166). На сьогоднішній день загальносоціальне запобігання є основою кримінологічних стратегій, що зумовлено повноваженнями та сферами дії суб'єктів їх реалізації. Насправді не є таємницею той факт, що локальні програми боротьби з кримінально протиправними проявами дуже рідко бувають ефективними та здатними радикально вирішувати проблемні ситуації. У зв'язку із цим перший крок у цьому питанні повинна робити держава і вже потім підпорядковані їй суб'єкти.

Д.А. Шестаков вважає, що вплив на особу, котра схильна до вчинення злочину, є більш ефективним, якщо його здійснювати саме на груповому рівні (Шестаков, 2003: 240), тобто на рівні малої соціальної групи – сім'ї, трудового або навчального колективу. Щодо суб'єктів, котрі здійснюють запобігання злочинності, то ними є державні органи, громадські організації, соціальні групи, посадові особи та громадяни, які цілеспрямовано здійснюють розроблення та реалізацію заходів із запобігання злочинності, у зв'язку з чим мають права, обов'язки та відповідальність за виконання покладених на них завдань (Кузнєцова, Мінковський, 2006: 93). Думка вченого підтверджує наш підхід, відповідно до якого перша ланка в системі запобігання кримінально протиправній діяльності – це заборонна та регулююча нормативно-правова база. Особливо ця теза яскраво може бути продемонстрована на прикладі досліджуваного нами хуліганства. Протягом тривалого часу останнє вважалось «злочином нетверезості», тобто законодавець пояснював такого роду схильність залежністю від алкоголю та наркотичних засобів. Останні ж своєю чергою часто стають наслідком нестабільної економічної та політичної ситуації в країні, відсутності виважених норм, здатних стримати особу за рахунок репресивних заходів та засобів кримінально-правового та кримінологічного впливу.

На загальносоціальному рівні держава докладає зусиль до формування правової культури і правосвідомості своїх громадян. Про те, що підвищення рівня правової культури та правосвідомості громадян є суттєвим чинником у боротьбі зі злочинністю, свідчить затвердження ще 18 жовтня 2001 року Національної програми правової освіти населення. Метою цієї програми є підвищення рівня правової освіти населення, створення належних умов для набуття громадянами правових знань, а також забезпечення їх конституційного права знати свої права й обов'язки (Кузнєцова, Мінковський, 2006: 93). Суб'єктами втілення положень програми є органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, навчальні та культурні заклади, наукові установи, міжвідомчі координаційно-методичні ради з правової освіти населення, центри зв'язку з громадськістю при органах внутрішніх справ та засоби масової інформації тощо. Профілактичними заходами, котрі здійснюються вказані суб'єкти, є правова пропаганда та інформування громадськості про стан злочинності. Нині така робота проводиться досить активно. Ще одним завданням заходів, що розглядаються, є інформування громадськості, насамперед про існування та місцезнаходження в їхньому місті або районі служб та центрів, покликаних захистити особу в разі виникнення складної конфліктної ситуації з її оточенням (Корягіна, 2016: 194). Правова освіта, на нашу думку, повинна проводитись ще у закладах середньої освіти, що сприятиме попередженню всіх видів та форм кримінально протиправної діяльності.

Преса також є досить доступним і поширеним джерелом інформації для багатьох громадян. Популярні періодичні видання поділяються за гендерним, віковим та різними тематичними критеріями. Використання такого поділу задля здійснення правової пропаганди та психологічного навчання може дати позитивний профілактичний результат. Розроблення та прийняття законів, різноманітних національних програм, удосконалення наявної законодавчої бази, на основі якої відбувається регулювання суспільних відносин в усіх суспільних інститутах, відображає правові заходи загальносоціальної профілактики, які потім реалізуються в заходах соціально-економічного характеру. Тому і правові, і соціально-економічні заходи, їх розроблення та реалізацію доцільно розглядати разом. Суттєве превентивне значення для зменшення кількості злочинів мають заходи соціально-економічного характеру. Підвищення матеріального забезпечення та матеріальна підтримка соціально незахищених верств населення (неповнолітніх; пенсіонерів; інвалідів; жінок, котрі доглядають за дітьми) сприяє формуванню їхньої самостійності й незалежності, що відбивається і на їхній поведінці у повсякденному житті та сприяє зниженню рівня віктимності. До того ж матеріальна забезпеченість і соціальна захищеність мають сприяти зниженню не лише корисливих та корисливо-насильницьких злочинів, а й насильницьких, особливо тих, які вчинюються з використанням певного стану залежності жертви від злочинця. Відчуття фінансової та соціальної захищеності суб'єктами будь-яких взаємин сприяє зниженню такого стану особи, який є основною умовою вчинення цієї категорії злочинів (Корягіна, 2016: 194). Варто звернути увагу на те, що хуліганство у більшості випадків виняється або неповнолітніми особами, або громадянами, котрі мають певного роду залежності, що проковує на вчинення протиправного акту з метою демонстрації протестної поведінкової реакції. Саме тому основою будь-якої кримінологічної загальносоціальної програми має стати виявлення та виховна робота з підлітками та дорослими, котрі мають певні девіації.

Вчені, котрі вивчали феномен хуліганства, вірно вказують, що об'єктом загальносоціального запобігання зазначеному виду кримінальних правопорушень є ті деструктивні явища суспільного життя в економічній, соціальній, ідеологічній сферах, що негативно впливають на свідомість осіб, формуючи її криміногенний ухил, та справляють опосередкований вплив на виникнення мотивації до їх вчинення. Об'єктами запобіжних заходів у спеціально-кримінологічному запобіганні хуліганства є: поведінка осіб, схильних до вчинення дій, спрямованих на грубе порушення громадського порядку; криміногенне оточення, що стимулює розвиток

в особи деструктивних рис, які формують кримінальну мотивацію щодо вчинення злочину; чинники, які полегшують вчинення хуліганства, створюють для цього сприятливі умови. Запропоновано перспективні загальносоціальні та спеціально-кримінологічні (включно з індивідуальним) напрями запобігання хуліганству. Душпастирська діяльність у взаємодії з інститутом пробації є перспективним напрямом протидії хуліганству (так само – всім іншим видам злочинності). Низкою запропонованих заходів загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання хуліганству охоплюється і віктимологічний напрям запобігання цьому виду кримінальних правопорушень. Саме тому очевидною є необхідність розроблення і запровадження державної стратегічної програми з протидії злочинності як ефективного інструменту запобігання різним видам злочинів, а також кримінальним проступкам, зокрема й хуліганству (Артюхова, 2021: 18). Насправді церква відіграє дуже важливу роль у контексті профілактичної та запобіжної роботи з особами, які схильні до вчинення хуліганства. Частіше за все людину на таке провокує агресія, котра не може знайти вихід, а тому залишається нереалізованою. Ще однією проблемою можуть стати такі деструктивні фактори, як незадоволення власним матеріальним становищем, проблеми особистого характеру тощо. У зв'язку із цим залучення священнослужителів та психологів допоможе кримінальному правопорушнику знайти ядро проблеми, котра є каталізатором хуліганських дій.

У сучасній кримінології набуло розповсюдження положення, що загальносоціальне запобігання має складатися з сукупності правових, соціально-економічних, культурно-виховних, інформаційних, соціально-психологічних та деяких інших заходів, які забезпечують подальший розвиток і вдосконалення суспільної системи та здійснюються в державі з метою небезпосереднього запобігання злочинам та вирішення економічних і соціальних завдань, що передбачає усунення негативних явищ і процесів, які існують у суспільстві. Цей рівень є однією із сторін соціального розвитку держави (Закалюк, 2007: 328). У контексті нашого дослідження візьмемо за основу визначення, за яким загальносоціальне запобігання – це позитивний ефект продуманої регіональної соціально-економічної політики, яка здійснюється не тільки і не стільки з метою безпосереднього запобігання злочинності, а й спрямована передусім на вирішення загальних економічних і соціальних завдань держави, розв'язання суперечностей у сфері економіки, морально-духовній, соціальній сфері життя людей у регіонах. Вона здійснюється різними органами державної влади та управління, громадськими формуваннями, для яких функція запобігання злочинності загалом не є головною або професійною (фаховою) (Бабенко, 2015: 317). Ми абсолютно погоджуємось із вказаною тезою, оскільки загальносоціальне запобігання – це насамперед сукупність факторів, котрі у тісній взаємодії та взаємозалежності здатні якщо не повною мірою подолати, то хоча б знизити кількість випадків вчинення кримінально протиправних хуліганських дій.

У наукових джерелах під загальносоціальним запобіганням злочинності розуміється соціально позитивна діяльність держави та суспільства (політична, економічна, моральна тощо), яка утворює основу для зменшення негативних антисуспільних проявів у країні. Водночас таке запобігання є також і умовою для ефективного спеціально-кримінологічного запобігання, яке, на відміну від загальносоціального, безпосередньо спрямоване на недопущення вчинення злочинів. Загальносоціальне запобігання досягає мети безпосередньо у процесі вдосконалення всієї системи суспільних відносин (Аванесов, 2012: 332). Як зазначає В.В. Голіна, об'єкт запобіжного діяння – це окремі негативні явища і процеси реальної дійсності матеріального і духовного характеру (або їх сукупність), різні за генезою, сферою, формами та інтенсивністю проявів, які, взаємодіючи з властивостями особистості, призводять до виникнення кримінальної мотивації, наміру, прийняття рішення на вчинення злочину та його реалізацію (Голіна, 2011: 49). А.П. Закалюк вказував, що заходи загальносоціального запобігання мають своїм об'єктом явища, факти, прояви тощо, які мають із злочинністю, хоч і не спричинюючий чи обумовлюючий, але інший детермінуючий, здебільшого кореляційний зв'язок або зв'язок станів. У такому разі запобіжний вплив на них, хоч і не цілеспрямований, належить до загальносоціального (Закалюк, 2007: 328). Таким чином, об'єктом загальносоціального запобігання хуліганству є ті деструктивні явища суспільного життя в економічній, соціальній, ідеологічній сферах, що негативно впливають на свідомість особи, формуючи її криміногенний ухил, а також мають опосередкований вплив на виникнення мотивації до вчинення грубого порушення громадського порядку (Артюхова, 2021: 199). Вказані вчені вірно відмічають, що стрижень хуліганства – це людина, котра прагне порушити громадський порядок, часто – з метою досягнення певної мети. Така особа не завжди є аморальною або такою, що має девіації. Однак центр мотивації знаходиться у підсвідомості правопорушника. Сама ж мотивація виправдовує для правопорушника ту зухвалість, з якою він грубо порушує громадський порядок.

Деструктивні нахили в особи формуються змалку, тому розроблення ефективних державних заходів з удосконалення процесу виховання дітей з урахуванням сучасних демократичних та гуманістичних стандартів має бути прерогативою державної освітньої політики. Напрями виховання молоді мають бути спрямовані на сферу сімейних відносин та площину надання освітніх послуг закладами дошкільної та шкільної освіти. Виховання дітей – є першочерговим завданням батьків. Проте на питання, як правильно виховати дитину, щоб вона була гідним членом суспільства, відповідь відшукати важко не лише серед пересічних громадян, а і спеціалістів. Видається, що держава має створювати умови для належної допомоги батькам у цьому питанні (Артюхова, 2021: 199). Така допомога може полягати у створенні закладів дозвілля, в яких дитина зможе займатись творчістю, музикою тощо. Важливими є і спортивні секції, котрі здатні знизити рівень вільної енергії неповнолітнього. Актуальним є відвідування дітьми разом із батьками театрів та музеїв з метою підвищення рівня культури.

О.М. Костенко слушно зазначає: «Соціальна культура людей – основа розвитку національної освіти. <...> захистити націю від деградації можливо єдиним способом – за допомогою формування соціальної культури громадян запобігати їх соціопатизації. Націотворчими можуть бути тільки люди, які не мають соціопатії, тобто ті, що мають належну соціальну культуру, яка забезпечує узгодженість їх волі і свідомості з законами соціальної природи, властивими для даної національної освіти» (Костенко, 2010: 38). Відповідно до абзацу першого, другого преамбули Закону України «Про освіту» освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору (Закон «Про освіту», 2017). Таким чином, освіта – це один з найважливіших складників у контексті загальносоціального запобігання кримінально протиправній діяльності взагалі та хуліганства зокрема.

Саме у навчальних закладах більшою мірою відбувається соціалізація та особистісне становлення дитини. Формування високого рівня життєвої компетентності дитини, а також відповідного ціннісного ставлення до самої себе та оточуючого світу має бути пріоритетними напрямками діяльності освітніх закладів. Природні закони суспільного життя людей (у тому числі закони природного права) визначають поведінку людей через «механізм» волі і свідомості людини. Узгодженість волі і свідомості людини з природними законами, зокрема із законами природного права, за якими існує людське суспільство, утворює феномен, який називається правовою культурою цієї людини. Правова культура людини може бути також представлена як «єдність природних прав» і «природних обов'язків», втілена у змістові й структурі волі і свідомості людини. Визначена у такий спосіб правова культура людей є радикальним засобом протидії зловживанням прав людини (Костенко, 2020: 38). Для підвищення рівня культури та правової обізнаності дітей освітні програми (Закон «Про освіту», 2017) мають бути більш акцентовані на розвиток соціальної і громадянської компетентності та громадянської відповідальності. Це сприятиме розвитку вмій ухвалювати виважені рішення в складних життєвих ситуаціях, формуванню відповідального члена суспільства, який розуміє принципи і механізми його функціонування та поважає права людини. Досягти цього можна шляхом збільшення кількості навчальних годин з предмета «Основи правознавства», проведенням у межах уроку або в позаурочний час уроків-семінірів, конференцій, форумів, спектаклів, брифінгів, квестів, інтерактивних уроків тощо. Такі заходи слід проводити із залученням фахівців у галузі права (працівників правоохоронних органів, суду, державної кримінально-виконавчої служби тощо) та психологів з метою поглиблення у дітей знань у сфері правознавства, а також належних правил поведінки (Артюхова, 2021: 201). На нашу думку, правова освіта у навчальних закладах завжди має відбуватись із залученням працівників правоохоронних органів, оскільки це надасть можливість підліткам сприйняти інформацію більш доступно та серйозно, за рахунок наведення реальної практики.

На зменшення рівня вживання алкоголю можуть позитивно вплинути такі заходи: популяризація здорового способу життя у ЗМІ та соціальних мережах; організація використання позитивного радянського досвіду щодо залучення неповнолітніх, молоді до зайняття фізичною культурою, спортом на безкоштовній основі (за рахунок Державного бюджету). Цього можна досягти шляхом створення розгалуженої загальнодержавної мережі спеціалізованих спортивних організацій. Таким чином, фізична енергія молоді буде спрямована на самовдосконалення, відволікатиме від негативних помислів і протиправної поведінки; розповсюдження інформації на телебаченні та відомих інтернет-ресурсах про шкоду здоров'ю внаслідок вживання алкоголю та його деструктивного впливу на психіку людини (Артюхова, 2021: с. 202). Вказані заходи є дуже доречними, особливо враховуючи те, що, як ми вказували вище, хуліганство протягом тривалого проміжку часу вважали «алкогольним злочином», що і сьогодні підтверджується статистичними даними.

Ефективним засобом розповсюдження такої інформації може бути також кінематограф, який останнім часом активно відроджується в Україні. Як слушно зазначено у радянській праці «Искоренинию подлежит», виданій за співпраці в/о «Союзінформкіно» та Відділу загальної профілактики Управління кримінального розшуку Міністерства внутрішніх справ СРСР ще у 1975 році, «вказуючи у кіно на мерзенне, п'яне, неконтрольоване розумом озвіріння як на джерело злочину, виказується позиція медичних працівників та психологів щодо закономірності впливу алкоголю на психічну діяльність та його наслідок – зникнення у поведінці п'яного вищих механізмів самоконтролю: сорому, совісті, оцінки соціальної значущості своїх вчинків. Замислюючись про це, глядач починає розуміти природу «вितिрання» особистості під впливом систематичних атак алкоголю на вищі функції психіки, що регулюють поведінку особи в суспільстві» (Искоренению подлежит (об использовании кино в борьбе против пьянства и алкоголизма). Пресс-информация № 18, 1975: с. 5); збільшення вікового цензу продажу алкогольних напоїв до 21 року; заборона будь-якої реклами алкогольних напоїв не лише на телебаченні, а і в друкованих ЗМІ, інтернет-ресурсах, закладах громадського харчування; законодавче забезпечення реального застосування адміністративної відповідальності за вживання алкогольних напоїв у громадських місцях. Підвищення організації дозвілля та зайнятості населення. Для більш продуктивного залучення непрацевлаштованих осіб та бажаючих організувати власне

дозвілля важливим аспектом є не лише існування відповідних програм, а й доведення до відома населення відповідної інформації про їх наявність. Така інформація у виді сформованих цільових каталогів із переліком державних та недержавних пропозицій із працевлаштування та освітніх програм може розповсюджуватись органами праці та соціального захисту населення, державною службою зайнятості, навчальними закладами тощо (Артюхова, 2021: 202). Дійсно, більша частина деструктивного впливу на пряму залежить від кінопродукції, котра демонструється сучасному населенню (особливо підліткам). Створюючи головного героя, котрий, навіть порушуючи громадський порядок, залишається правослухняним громадянином, котрий користується загальнонаціональною любов'ю та повагою, режисер закладає у підсвідомість хибне уявлення про «хороше та погане» та про безкарність і всюдозволеність.

Важливе значення у виконанні правоохоронними органами своїх функцій відіграє налагодження співпраці з громадськістю. Здійснення ефективного захисту громадського порядку без участі громадян, за їх байдужого ставлення до вчинюваних актів протиправної поведінки є вкрай ускладненим та сприяє підвищенню рівня злочинності. Якщо у свідомості особи, що вчиняє правопорушення, єдиним стримуючим фактором є страх перед викриттям працівниками поліції, то вона, скоріше, вчинить протиправне діяння, аніж відмовиться від цього, оскільки результативність роботи правоохоронних органів щодо своєчасного прибуття за викликом, виявлення кримінального правопорушення та подальшого його розслідування поза сумнівом потребує підвищення. Водночас, якщо серед стримуючих факторів правопорушників буде страх викриття та затримання іншими особами, то намір вчинити кримінальне правопорушення буде не таким рішучим та, можливо, взагалі зникне. Забезпечення громадського порядку є не тільки конституційним обов'язком держави в особі відповідних державних правоохоронних органів, а передусім самих громадян, абсолютна більшість яких зацікавлена у безпечних та комфортних умовах життя. Формування партнерства у сфері охорони громадського порядку між поліцією та громадськими організаціями має бути одним із пріоритетних напрямів роботи поліції. Задля посилення ефективності такого партнерства серед населення слід популяризувати діяльність відповідних громадських організацій з охорони громадського порядку, заохочувати участь у них, залучати до їх діяльності органи державної влади та міжнародні організації. Такі організації можна створювати на базі вищих навчальних закладів, професійно-технічних училищ, підприємств, установ та організацій різних форм власності (Артюхова, 2021: 207). На нашу думку, *під загальносоціальним запобіганням хуліганству необхідно розуміти сукупність соціально-культурних, економіко-політичних та педагогіко-правових заходів та засобів, спрямованих на раннє встановлення та усунення деструктивних та фонових явищ, котрі зумовлюють та/або сприяють вчиненню кримінально протиправних хуліганських дій*. Загальносоціальне запобігання хуліганству *має проводитись на державному рівні за наступними напрямками:*

1) **правовий** – розробка та інтегрування державних програм та стратегій протидії кримінальним правопорушенням проти громадського порядку та моральності; встановлення детермінаційного комплексу та фонових явищ, котрі сприяють або зумовлюють хуліганські дії; перегляд кримінального законодавства в частині відповідальності за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності; 2) **політико-економічний** – підвищення рівня матеріального забезпечення громадян шляхом перегляду співвідношення середнього місячного доходу із цінами на товари та послуги (у тому числі – комунальні); 3) **соціальний** – удосконалення нормативно-правової бази з питань взаємодії з особливо уразливими категоріями громадян (особи похилого віку, особи з інвалідністю, вагітні жінки тощо); підтримка державних програм та заходів, спрямованих на популяризацію здорового способу життя; взаємодія з міжнародними соціальними організаціями; залучення ЗМІ; 4) **педагогічний** – удосконалення системи правової освіти; популяризація культурного та наукового розвитку, творчості тощо.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дозволило підсумувати, що заходи загальносоціального запобігання хуліганству майже повною мірою відповідають іншим кримінально протиправним діянням. Особлива увага правоохоронних органів має приділятися особам, котрі вчинили це кримінальне правопорушення у неповнолітньому віці. В сучасних умовах все більшої актуальності набуває запобігання за допомоги ЗМІ, що зумовлено технічним прогресом та прагненням держави до загальної комп'ютеризації. В частині кримінальної відповідальності за хуліганство чинне кримінальне законодавство майже не зазнало змін по відношенню до свого попередника, що негативним чином відбилось на створенні кримінологічних стратегій протидії вказаному діянню. Наразі загальносоціальні заходи запобігання хуліганству залишаються достатньо рудиментарними та неефективними, що можна пояснити нігілізмом працівників правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Артюхова В.В. Хуліганство: кримінально-правове та кримінологічне пізнання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Київ, 2021. 25 с.
2. Артюхова В.В. Хуліганство: кримінально-правове та кримінологічне пізнання : дис. канд. юр. наук : 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Київ, 2021. 313 с.
3. Бабенко А.М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання: дис. д-ра юрид. наук : 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Запоріжжя, 2015. 515 с.
4. Голіна В.В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
5. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : у 3-х кн. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

6. Искоренению подлежит (об использовании кино в борьбе против пьянства и алкоголизма). Пресс-информация № 18 (211). Москва : Чеховский полиграфический комбинат Союзполиграфпрома при Государственном комитете Совета Министров СССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, 1975, 33 с.
7. Корягіна А. Запобігання злочинності як різновид соціально-профілактичної діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 191–196.
8. Костенко А.М. Социопатизация личности – главная угроза для национальной безопасности. *Шлях до кримінології. Пам'яті Анатолія Петровича Закалюка: збірник матеріалів*. Київ, Запоріжжя : КПУ, 2010. С. 37–43.
9. Костенко О.М. Концепція прав людини потребує модернізації. У світлі соціального натуралізму (вибране): вибрані твори. Київ : ПАЛІВОДА А.В., 2020. 812 с.
10. Криминология / под ред. проф. Н.Ф. Кузнецовой, проф. Г.М. Миньковского. Москва : БЕК, 2003. 556 с.
11. Криминология : учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» / под ред. Г. А. Аванесова. 5-е изд., перераб. и доп. Москва : ЮНИТИДАНА, 2012. 575 с.
12. Курс лекций по криминологии : учебное пособие / под ред. проф. И. Н. Даньшина (Общая часть) и проф. В.В. Голины (Особенная часть). Харьков : Одиссей, 2006. 280 с.
13. Про національну програму правової освіти населення: Указ Президента України від 18 жовтня 2001 року № 992/2001/ URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=992%2F2001>
14. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
15. Типові освітні програми для 2–11 класів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednyaosvita/navchalni-programi/tipovi-osvitni-programi-dlya-2-11-klasiv>.
16. Шестаков Д.А. Семейная криминология: Криминофамилистика. 2-е изд. Санкт-Петербург : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. 389 с.

References:

1. Artiukhova, V.V. (2021) Khulihanstvo: kryminalno-pravove ta kryminolohichne piznannia [Hooliganism: criminal law and criminological knowledge]: dys. kand. jur. nauk: 12.00.08 – kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo. Kyiv. 313 s. [in Ukrainian].
2. Artiukhova, V.V. (2021) Khulihanstvo: kryminalno-pravove ta kryminolohichne piznannia [Hooliganism: criminal law and criminological knowledge]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. jur. nauk : spets. 12.00.08 – kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo. Kyiv. 25 s. [in Ukrainian].
3. Babenko, A.M. (2015) Rehionalna zlochynnist v Ukraini: zakonovidnosti, determinatsiia ta zapobihannia [Regional crime in Ukraine: patterns, determination and prevention]: dys. d-ra yuryd nauk : 12.00.08 – kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo. Zaporizhzhia. 515 s. [in Ukrainian].
4. Holina, V.V. (2011) Zapobihannia zlochynnosti (teoriia i praktyka) [Crime prevention (theory and practice)]: navch. posib. Kharkiv: Nats. yuryd. akad. Ukrainy. 120 s. [in Ukrainian].
5. Koriahina, A. (2016) Zapobihannia zlochynnosti yak riznovyd sotsialno-profilaktychnoi diialnosti [Crime prevention as a kind of social and preventive activities]. *Підприємництво, господарство і право*. № 11. С. 191–196 [in Ukrainian].
6. Kostenko, A.M. (2010) Sotsyopatyzatsiia lychnosti – glavnaia uhroza dlia natsyonalnoi bezopasnosti [Sociopathization of the individual is a major threat to national security]. *Shliakh do kryminolohii. Pamiati Anatoliia Petrovycha Zakaliuka: zbirnyk materialiv*. Kyiv, Zaporizhzhia: KPU. S. 37–43. [in Ukrainian].
7. Kostenko, O.M. (2020) Kontsepsiia prav liudyny potrebuie modernizatsii [The concept of human rights needs to be modernized]. U svitli sotsialnoho naturalizmu (vybrane): vybrani tvory. Kyiv: PALYVODA A.V. 812 s. [in Ukrainian].
8. Krymynolohiia (2003) [Criminology] / pod red. prof. N.F. Kuznetsovoi, prof. H.M. Mynkovskoho. Moscow : BEK. 556 s. [in Russian].
9. Krymynolohiia (2012) [Criminology]: uchebnyk dlia studentov vuzov, obuchaiushchysia po spetsyalnosti "Iurysprudentsiia" / pod red. H. A. Avanesova. 5-e yzd., pererab. y dop. Moscow: YuNYTYDANA. 575 s. [in Russian].
10. Kurs lektsyi po krymynolohyy (2006) [Krymynolohyy course]: uchebnoe posobyie / pod red. prof. Y.N. Danshyna (Obshchaia chast) y prof. V. V. Holyny (Osobennaia chast). Kharkiv: Odyssi. 280 s. [in Russian].
11. Pro natsionalnu prohramu pravovoi osvity naseleennia (2001) [About the national program of legal education of the population]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 18 zhovtnia 2001 roku № 992/2001/ URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=992%2F2001>[in Ukrainian].
12. Pro osvitu (2017) [About Education]: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. [in Ukrainian].
13. Shestakov, D.A. (2003) Semeinaia krymynolohiia: Krymynofamylistyka [Family criminology: Criminofamilistics]. 2-e yzd. SPb.: Yzdatelstvo "Iurydycheskyi tsentr Press". 389 s. [in Russian].
14. Typovi osvitni prohramy dlia 2–11 klasiv [Typical educational programs for grades 2-11]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednyaosvita/navchalni-programi/tipovi-osvitni-programi-dlya-2-11-klasiv>.
15. Yskoreneniyu podlezhyt (ob yspolzovaniyu kino v borbe protiv pianstva y alkoholyzma) (1975) [Subject to eradication (on the use of cinema in the fight against drunkenness and alcoholism)]. *Press-ynfomatsiia № 18 (211)*. Moscow: Chekhovskiy polyhrafycheskyi kombynat Soiuzpolyhrafproma pry Hosudarstvennom komytete Soveta Mynystrov SSSR po delam yzdatelstv, polyhrafyy y knyzhnoi torhovy, 33 s. [in Russian].
16. Zakaliuk, A.P. (2007) Kurs suchasnoi ukrainskoi kryminolohii : teoriia i praktyka [Course of modern Ukrainian criminology: theory and practice]: u 3-kh kn. Kyiv: Vydavnychi Dim "In Yure". Kn. 1: Teoretychni zasady ta istoriia ukrainskoi kryminolohichnoi nauky. 424 s. [in Ukrainian].